

НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

ГРИВКІВСЬКА Оксана Василівна

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА
В ГОСПОДАРСТВАХ ПРИМІСЬКОЇ ЗОНИ
М.КИЄВА ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

08.07.02. - Економіка сільського
господарства і АПК

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1996

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному аграрному університеті.

Наукові керівники – доктор економічних наук, професор

МЕРТЕНС Володимир Петрович

– доктор економічних наук, професор
РУСНАК Петро Павлович

Офіційні опоненти – доктор економічних наук

ЗИМОВЕЦЬ Віктор Наумович

– кандидат економічних наук, доцент
КВАША Сергій Миколайович

Провідна організація – Білоцерківський аграрний
державний університет

Захист відбудеться "20" червня 1996 р.

о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої Ради
Д.01.58.01 в Інституті аграрної економіки УААН, за адресою:
252127, м.Київ-127, вул.Героїв Оборони, 10.

Просимо взяти участь в обговоренні дисертації під час
її захисту або надіслати Ваш відгук на автореферат у двох
примірниках, завірених печатков.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці інституту.

Автореферат розіслано "26" квітня 1996 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої Ради

В.Г.БІЛЬСЬКИЙ

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00760239 (R)

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

I.1. Актуальність теми. Сучасний етап розбудови України характеризується глибокими соціально-економічними перетвореннями в аграрно-промисловому комплексі, однією з центральних ланок якого є виробництво молока. Країна має всі необхідні передумови для досягнення такого рівня його виробництва, який би в повній мірі забезпечував потреби населення. Проте створений виробничий потенціал виявився неспроможним вирішувати сучасні завдання по виробництву молока. Особливо загострилася ситуація з 1992 р. внаслідок лібералізації цін та неконтрольованого зростання їх на матеріально-технічні ресурси. Продовжує знижуватись виробництво молока, зменшуватись обсяг його реалізації, забезпечення молоком населення великих міст і промислових центрів. Основними причинами цього є порушення міжгосподарських зв'язків, розбалансованість матеріально-технічного постачання, розлад кредитно-фінансової системи, посилення інфляції.

Головним завданням переходу до ринкових відносин є стабілізація розвитку молочного скотарства, стримання негативних процесів, що охопили його економіку, забезпечення нарощування виробництва молока та підвищення його економічної ефективності. Тому є актуальною проблема формування витрат у молочному скотарстві, подальшої його інтенсифікації та обґрунтування системи заходів по підвищенню її ефективності.

У зв'язку з вищезазначеним виникла потреба проведення комплексного дослідження інтенсифікації виробництва молока в господарствах приміської зони м.Києва та шляхів підвищення її економічної ефективності.

I.2. Ступінь дослідженості теми. Проблеми інтенсифікації сільськогосподарського виробництва в цілому і молочного скотарства зокрема на різних етапах вивчали вчені України та ближнього зарубіжжя - А.Ф.Фортунатов, М.І.Сулко-

вський, Г.Г.Котов, Г.К.Лукін, Д.С.Міхлюков, М.М.Кожанов, Н.П.Макаров, В.С.Дієсперов, С.Г.Дяченко, Н.А.Конюков, І.С.Кувшинов, М.Н.Гумеров, І.Н.Романенко, Г.Г.Бадир'ян, Л.І.Касьянов, П.О.Омельяненко, В.П.Мертенс, В.О.Добринін, І.О.Попович, Д.К.Прейгер, А.В.Шлежявічус та інші.

Проте в опублікованих працях розглядалися лише окремі сторони інтенсифікації сільського господарства в період зі стабільною економікою і практично не велося досліджень в умовах переходу до ринкових відносин.

Перші спроби вивчення й узагальнення цієї проблеми в системі АПК України належать П.Т.Саблуку, В.В.Юрчичину, В.І.Бойку, П.П.Борщевському, М.Я.Дем'яненку, О.М.Шпичаку, М.Й.Маліку, В.Г.Більському, Ю.С.Коваленку, а стосовно формування і розвитку ринку молочної продукції - О.А.Бугуцькому, В.О.Добриніну, В.Н.Зимовцю, І.А.Чепурнову, О.В.Шкільову. Подальше дослідження названої проблеми вимагає комплексного підходу до її вивчення. Тому робоча гіпотеза досліджень автора виходить з того, що в умовах розвитку ринкових відносин і наявності різних форм власності та організації виробництва виникає необхідність не тільки обґрунтування напрямів інтенсифікації виробництва молока в приміській зоні м.Киева та підвищення її економічної ефективності, а й зростає важливість забезпечення населення молоком згідно науково-обґрунтованих норм його споживання та питань розробки і формування ринку по його реалізації.

І.3. Мета та основні завдання дослідження. Мета дослідження полягає в науковій розробці і практичному обґрунтуванні шляхів підвищення економічної ефективності інтенсифікації виробництва молока та забезпечення ним населення м.Киева.

Для досягнення цієї мети поставлені і розв'язані такі основні завдання:

- уточнення теоретичної суті інтенсифікації як процесу;
- виявлення закономірностей і тенденцій розвитку молочного скотарства;
- обґрунтування системи показників рівня інтенсивності та економічної ефективності виробництва молока;
- проведення аналізу стану розвитку молочного скотарства приміської зони і дослідження впливу факторів інтенсифікації на економічну ефективність виробництва молока;
- визначення напрямів інтенсифікації молочного скотарства з урахуванням наявних резервів підвищення її економічної ефективності.

I.4. Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні питання інтенсифікації виробництва молока в умовах переходу до ринку. Об'єктом дослідження є 79 господарств Києво-Святошинського, Бориспільського, Броварського, Вишгородського та Обухівського районів, які забезпечують населення м.Києва незбираним молоком. Період дослідження охоплює 1986-1994 рр.

I.5. Методологія і методика дослідження. Методологічною основою дослідження є закони суспільного розвитку, основні положення економічної теорії, концепції та ідеї, закладені в Законах України, рішеннях Верховної Ради та Кабінету Міністрів щодо реформ в аграрному секторі, наукові праці економістів-аграрників з проблем розвитку молочного скотарства і забезпечення молочною продукцією населення. У процесі дослідження використовувались такі методи: системного та факторного аналізу, розрахунково-конструктивний, монографічний, статистико-економічні з використанням аналітичних групувань, кореляційно-регресійного аналізу.

І.6. Практичне значення наукового дослідження полягає в тому, що на основі комплексного підходу до вивчення інтенсифікації виробництва молока в господарствах приміської зони м.Києва виявлені резерви росту рівня інтенсивності молочного скотарства і запропоновані конкретні заходи по підвищенню економічної ефективності цього процесу з урахуванням кінцевого результату виробництва продукту - забезпеченням незбираним молоком споживача.

І.7. Наукова новизна досліджень полягає в:

- уточненні теоретичної суті поняття інтенсифікації та комплексному вивченні проблеми стосовно сучасних умов розвитку галузі, яка характеризується процесами приватизації й організаційно-економічного реформування існуючих господарських структур;

- розробці окремих методологічних і методичних питань вивчення інтенсифікації молочного скотарства;

- визначенні методів поєднання ринкових і державних регуляторів виробництва молока та забезпечення ним населення м.Києва.

І.8. Декларація конкретного особистого внеску дисертанта у розробку наукових результатів, що виносяться на захист:

- обґрунтування раціональних рівнів інтенсивності виробництва молока в залежності від величини витрат виробництва на 1 корову;

- розробка комплексу заходів і пропозицій щодо стабілізації виробництва у молочному скотарстві;

- пропозиції щодо прискорення забезпечення населення приміської зони та м.Києва незбираним молоком у процесі формування продовольчого ринку.

І.9. Апробація і реалізація результатів дослідження.

Основні висновки дисертаційного дослідження доповідались і схвалені на науковій конференції професорсько-викладацького складу та аспірантів НАУ /1994 р./, міжнародній науково-технічній конференції з питань розвитку механізації, електрифікації, автоматизації та технічного сервісу АПК в умовах ринкових відносин у ІМЕСТ /1995 р./, повний зміст

дисертаційної роботи доповідався на засіданні співробітників кафедри економіки сільського господарства НАУ.

Результати дослідження знайшли відображення в рекомендаціях сільськогосподарським підприємствам щодо питань формування стада корів з високою продуктивністю, кормової бази з урахуванням добового раціону годівлі корів, які використані у роботі сільськогосподарських підприємств Києво-Святошинського району.

I.Ю. Публікація результатів дослідження. Матеріали дисертації відображені в трьох наукових працях загальним обсягом 0,4 умовних друкованих аркушів.

I.ІІ. Обсяг і структура роботи. Дисертаційна робота викладена на 148 сторінках машинописного тексту, складається із вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, списку використаної літератури; містить 25 таблиць, матрицю транспортної задачі.

II. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ, ОДЕРЖАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ВИРОБНИЦТВУ

2.1. У вступі обґрунтовується актуальність теми, формулюється мета, завдання, об'єкт і період дослідження, вказуються використані матеріали, виділяються елементи наукової новизни і практична цінність проведених досліджень, основні положення, що виносяться на захист.

2.2. В першому розділі "Наукові основи інтенсифікації виробництва молока та її економічна ефективність" викладені основні аспекти характеристики історико-еконо-

мічного розвитку інтенсифікації в сільському господарстві, зокрема в молочному скотарстві; розглянуто її соціально-економічну суть в системі економічних категорій та значення її умови рівня інтенсивності у тваринництві.

Значна кількість визначень і розуміння суті інтенсифікації згрупована в дисертації за певними напрямками наукової думки.

Поняття "інтенсифікація сільськогосподарського виробництва" пройшло досить складну еволюцію від розуміння його з позиції екстенсивного й інтенсивного розвитку галузі до осмислення з точки зору сучасного моменту.

У дисертації подається найбільш повне визначення інтенсифікації як процесу впровадження оптимального комплексу заходів з метою максимального виробництва високоякісної екологічно чистої продукції з мінімальними затратами ресурсів на її одиницю. Чітко розмежовуються поняття "інтенсивність" та "інтенсифікація", перше з яких є показником ступеня інтенсифікації в часі і включає лише ті заходи, які потребують усвідомлених суспільно необхідних витрат на певну дату або період. Інтенсифікація ж, по-перше, — це безперервний процес, а по-друге — оптимальний комплекс заходів для досягнення визначених завдань — відтворення виробництва молока в обсягах, які мали місце до загострення соціально-економічної кризи, та подальше його збільшення.

Розглянуто методологічні основи й узагальнено методики розрахунку показників рівня інтенсивності молочного скотарства та сформульовано основні принципи проведення системно-діагностичного і комплексного

аналізу економічної ефективності інтенсифікації виробництва молока.

Специфічні особливості молочного скотарства наділяють інтенсифікацію як процес певними характерними рисами. Однією з найважливіших є зв'язок виробництва продукції з біологічним циклом росту і розвитку тварин, з процесом природного відтворення, що зумовлює імовірнісні методи дослідження, значну диференціацію витрат матеріальних ресурсів.

Вивчення ефективності інтенсифікації молока пов'язане з урахуванням всієї сукупності показників і факторів її рівня, тому дозволяє розглядати молочне скотарство як складну систему, яка динамічно змінюється і в яку структурно входять ієрархічно підпорядковані підсистеми, і передбачає оцінку явища, виявлення вузьких місць на всіх рівнях дерева факторів, визначення пріоритетності та способів їх усунення.

Економія ресурсів визначається як підвищення рівня корисного використання, яке виражається в зниженні питомих витрат їх на одиницю виробленої продукції при підвищенні або збереженні її якості та спожитих вартостей. Раціональне використання ресурсів розглядається як процес вдосконалення виробництва продукції, метою якого є їх економія.

2.3. У другому розділі - "Економічна ефективність інтенсифікації виробництва молока в господарствах приміської зони м. Києва" - на основі використання теоретичних положень першого розділу проаналізовано рівень витрат виробництва на одну середньорічну корову і його вплив на результати господарювання в молочному скотарстві; визначено основні тенденції їх зміни, виявлено закономірності інтенсифікації галузі й основні фактори, що впливають на неї, а також досліджено кількісну значимість цього впливу.

Вивчаючи процес інтенсифікації молочного скотарства, було встановлено 2 періоди розвитку галузі: перший - 1986-1990 рр., коли на основі росту продуктивності корів відбувалось збільшення валового виробництва молока, і другий - 1991-1994 рр., зі стійкою тенденцією спаду виробництва молочної продукції /табл.І/.

Таблиця І

Динаміка поголів'я корів, їх продуктивності та валового виробництва молока в господарствах приміської зони м.Киева

Показники	Роки					1994 р. в % до 1986 р.
	1986	1988	1990	1992	1994	
Середньорічне поголів'я корів, гол.	90060	86274	84975	74713	61772	68,6
Надій молока на 1 корову, кг	3290	3619	3504	2787	2445	74,3
Виробництво молока - всього, т	296297	312225	297752	208464	151033	51,0

Дані таблиці І свідчать, що валове виробництво молока зменшилось на 49,0%. Вивчаючи причини цього явища, встановлено, що воно відбулось за рахунок скорочення поголів'я та зниження продуктивності корів відповідно на 43,0 і 57,0%.

Аналіз динаміки рівня витрат виробництва на одну середньорічну корову показав, що в 1994 р. порівняно з 1991 р. вони збільшились в 1,7 тис.разів, вартість основних і оборотних фондів відповідно - в 1,2 тис.разів, що є проявом інфляційних процесів у суспільстві, а затрати праці і кормів майже не зменшились. Тому величина витрат виробництва і

вартості основних і оборотних фондів на одну середньорічну корову не сприяло підвищенню їх продуктивності, яка за вказані роки зменшилася на 25,7%. Така ж тенденція спостерігається і по інших показниках економічної ефективності виробництва молока: виробництво молока, кг на I тис.крб. витрат виробництва, I млн.крб. вартості основних фондів, I середньорічного працівника, зайнятого в молочному скотарстві, I людино-годину, I ц кормових одиниць зменшилися відповідно у I,5 тис.; I,0 тис.; I,3; I,3; I,2 рази, а рівень рентабельності - на I5,6%.

Отже, вищевказані витрати виробництва з I99I по I994 рр. не сприяли підвищенню економічної ефективності інтенсифікації виробництва молока. За цих умов темпи зростання останніх були нижчими від темпів підвищення цін на промислові товари. В результаті зменшувалися грошові доходи, які не забезпечували розширеного відтворення за рахунок власних коштів.

На підвищення рівня витрат виробництва на одну середньорічну корову певною мірою вплинула оплата праці, яка за досліджувані роки формувалась в умовах падіння рівня її продуктивності. Це пояснюється невідповідністю динамічних змін між виробничо-технічним потенціалом й організаційно-технологічним фактором у зв'язку з відставанням останнього, невідповідністю сучасної організації та технології виробництва досягнутому рівню розвитку продуктивних сил. Однак у передових господарствах /"Плосківський" Броварського району, "Київський" Києво-Святошинського району та інших/ має місце значний ріст оплати праці із зменшенням питомої ваги її в структурі витрат; підвищується рівень рентабельності виробництва молока.

Щодо подорожчання кормів власного виробництва, то, порівняно з покупними кормами, цей фактор не був визначальним у підвищенні рівня витрат виробництва на I середньорічну корову. Отже, для максимального використання потенційних можливостей тварин необхідно поліпшити їх годівлю кор-

мами власного виробництва.

Аналізуючи економічну ефективність інтенсифікації виробництва молока, обов'язковою умовою в дослідженні була необхідність виявити, які з факторів інтенсифікації найефективніші для забезпечення вищих темпів виходу продукції порівняно з темпами зростання витрат на її виробництво.

Розрахунки показали, що підвищення технічного рівня галузі, якісне поліпшення її матеріально-технічної бази були ефективними тільки до 1992 р. У наступні роки їх вплив на розвиток молочного скотарства став помітно послаблюватись, знизилась обсяги валового виробництва молока, підвищилась його собівартість. У процесі дослідження встановлені причини останнього: подорожчання засобів виробництва і послуг перевищувало зростання доходів господарств від реалізації молока; нерациональне використання нагромадженого потенціалу і залучених додаткових ресурсів; неудоконалений механізм господарювання; незабезпеченість динамічної пропорційності техніко-економічних параметрів усіх складових ресурсного потенціалу; недостатня комплексність факторів і допущення розриву в їх системності; незбалансованість раціонів; порушення пропорцій між наявністю засобів виробництва, їх використанням та обслуговуванням, наявністю поголів'я тварин і станом кормової бази, виробничими і невиробничими фондами.

Для виявлення зв'язку між рівнем інтенсивності, результатами й економічною ефективністю виробництва молока на певний період використовувався метод аналітичних групувань господарств приміської зони за 1993 р.

Дослідження проводились у такій послідовності:

- 1/ визначення інтенсивності виробництва молока;
- 2/ встановлення залежності результатів господарської діяльності в молочному скотарстві від рівня інтенсив-

ності;

3/ розрахунок економічної ефективності інтенсифікації виробництва молока в досліджуваних господарствах.

На відміну від динаміки по роках, аналіз за один рік показав залежність показників результатів господарювання від розміру витрат виробництва на I середньорічну корову.

Досліджуючи залежність економічної ефективності інтенсифікації виробництва молока від рівня інтенсивності, встановлено, що підвищення останнього зумовлює зростання показників економічної ефективності галузі та темпів їх приросту до передуючої групи. Аналіз залежності значення показників економічної ефективності молочного скотарства від зміни сукупних витрат виробництва на I корову дозволяв виділити групу господарств з раціональним розміром витрат виробництва, про що свідчить відповідність між показниками. Однак і в цій групі господарств є резерви щодо покращення результатів господарської діяльності та показників економічної ефективності інтенсифікації молочного скотарства.

Так, господарство "Київський" Києво-Святошинського району - підприємство з показниками рівня інтенсивності, близькими до нормативних, високою продуктивністю корів /5007 кг/, найвищими показниками ефективності інтенсифікації галузі. Виробництво молока тут на I млн.крб. витрат виробництва в натуральному виразі в 1,6 та 2,3 рази більше від аналогічного показника господарств "Музичанський" Києво-Святошинського та "Іскра" Бориспільського району відповідно, які знаходяться у даній групі; виробництво молока в грошовому виразі на I середньорічного працівника - у 2,1 та 3,5 разів більше; собівартість виробництва I ц молока найнижча - 31,0 тис.крб. проти 50,3 та 68,1 тис.крб.; високі ціна реалізації і рівень рентабельності /на 83,4 та 98,9 відсотків вищий/. Все це вказує на високий рівень організації виробництва у галузі.

Варіація показників ефективності виробництва молока пояснюється змінами багатьох факторів, що формують рівень інтенсивності в галузі. Ці фактори досить суперечливі. Одні з них сприяють позитивному впливу рівня інтенсивності на економічну ефективність виробництва молока, інші – навпаки. Як свідчать результати досліджень, останні діють в більшій мірі. Отже, процес інтенсифікації не завжди слід розуміти тільки як додаткові вкладення на 1 га землі чи голову худоби, оскільки інтенсивність забезпечується не тільки збільшенням маси використовуваних засобів виробництва, а головним чином підвищенням рівня їх виробничого використання, про що свідчить досвід передових господарств /табл.2/.

Таблиця 2

Ефективність додаткових витрат у молочному скотарстві господарств приміської зони м.Киева, 1993 рік

Показники	Господарства			
	Комунар	Плосківський	Кірова	Бортничі
Витрати виробництва на 1 корову, тис.крб.	610	2230	2300	2672
Додаткові вкладення, тис.крб.	-	1594	1690	2062
Надій на 1 корову, кг	944	6634	3809	6264
Вихід продукції на 1 тис.крб. додаткових вкладень, кг	-	3,6	1,7	2,6
Виробництво молока на 1 середньорічного працівника, зайнятого у молочному скотарстві, ц	89	626	347	549
Затрати на 1 ц молока:				
- праці, люд.-год.	23,8	3,3	5,0	3,7
- кормів, ц к.од.	2,7	1,2	2,9	1,4
Собівартість 1 ц молока, тис.крб.	58,1	30,2	54,3	38,4

Так, у господарстві "Плосківський" Броварського району у порівнянні з господарством "Комунар" Вишгородського району виявлена закономірна тенденція - передуючих темпів росту додаткової продукції /продуктивності корів/ над темпами росту додаткових витрат. На основі індексування показників, використаних у табл.2, встановлено, що інтенсифікація виробництва молока у господарствах "Кірова" Броварського району та "Бортничі" Бориспільського району теж здійснюється в умові підвищення віддачі додаткових вкладень, тобто зростаючої їх ефективності. Отже, з ростом додаткових витрат правомірно очікувати підвищення ефективності виробництва молока, але в даному випадку у вказаних господарствах витрати виробництва на I корову значні, а результати господарської діяльності нижчі, тобто подальше збільшення виробничих витрат випереджає ріст продуктивності корів, що супроводжується підвищенням собівартості продукції.

Для підтвердження результатів, одержаних при вивченні інтенсифікації молочного скотарства за один рік, додатково було проведено групування господарств за рівнем продуктивності корів, яке показало класичну закономірність процесу інтенсифікації - покращення результатів господарської діяльності та показників економічної ефективності молочного скотарства з підвищенням рівня інтенсивності галузі /табл.3/. Так, витрати виробництва на I середньорічну корову зросли в 1,9 разів, затрати кормів - в 1,8, в тому числі концентратів - в 4,2, частка яких у раціоні годівлі досягла 38,1% у групі з найвищою продуктивністю корів, затрати праці - в 1,2 рази, тоді як надій від однієї корови - в 3,1 рази. При цьому зросла окупність корму в 1,5 рази, на 39,2 та 59,7% зменшились витрати кормів та праці відповідно в розрахунку на I ц молока, знизилась собівартість продукції в 1,6 разів при зростаючій ціні реалізації I ц молока та підвищенні рентабельності його виробництва на 74,9%. Також спостерігаються передуючі темпи продуктивності праці темпам росту її оплати /в 2,5 рази проти 1,5/.

Таблиця 3

Залежність продуктивності корів від витрат виробництва на утримання
І корови, 1993 рік

Показники	Надій молока на І корову, кг				Середнє по сукупності господарств
	до 2000	2001-3000	3001-4000	понад 4001	
Кількість господарств у групі	22	34	13	10	
Надій молока на І корову, кг	1568	2536	3431	4832	2685
Витрати виробництва на І корову, тис.крб.	757	1084	1299	1429	1065
в т.ч. оплата праці, тис.крб.	155	199	252	280	211
%	20,5	18,4	19,4	20,0	19,8
Затрати на І корову:					
- кормів, ц к.од.	35,4	45,9	56,4	63,2	47,1
- в т.ч. концентратів, ц к.од.	5,8	10,1	13,6	24,1	11,6
%	16,4	22,0	24,1	38,1	24,6
- праці, люд.-год.	199	213	235	242	229
Оплата І люд.-дня, тис.крб.	6242	7490	8594	9289	7358
Затрати на І ц:					
- кормів, ц к.од.	2,3	1,8	1,6	1,4	1,9
- праці, люд.-год.	11,4	7,6	6,3	4,6	7,8
Собівартість І ц молока, тис.крб.	43,0	37,7	33,5	27,1	37,1
Ціна реалізації І ц молока, тис.крб.	48,4	50,5	50,6	50,8	49,9
Рентабельність, %	12,6	34,0	51,0	87,5	34,5

Негативним є те, що незбалансованість кормів призвела до перевитрати їх в розрахунку на одиницю продукції, збільшення частки покупних кормів та удорожання раціону годівлі корів, що, в свою чергу, уповільнило темпи зниження собівартості молока.

Для досягнення високого рівня молочної продуктивності організація годівлі, достатньої за енергією і повноцінної за органічними, мінеральними і біологічно активними речовинами - це основа збереження здоров'я корів. Збалансована годівля на основі сучасних деталізованих норм сприяє повнішому прояву потенціальної продуктивності тварин, кращій перетравності поживних речовин раціону, збільшенню ефективності використання кормів і зниженню їх витрат на одержання продукції як мінімум на 10-12%.

2.4. Для реалізації досвіду передових господарств у третьому розділі роботи - "Основні напрями інтенсифікації молочного скотарства та підвищення її ефективності у приміській зоні м. Києва" - названо напрями інтенсифікації галузі, досліджено можливості їх впровадження: удосконалення годівлі тварин та поліпшення кормовиробництва і кормової бази; удосконалення формування стада, його структури та технології утримання тварин; забезпечення удосконалення сучасного планування продуктивності тварин; зміцнення інтеграційних зв'язків між господарськими структурами по виробництву і реалізації молока в умовах ринкових відносин.

З погляду досліджуваної теми резерви підвищення економічної ефективності інтенсифікації виробництва молока розглядаються як реальні можливості зменшення ресурсів на одержання одиниці знову створеної вартості.

В роботі досліджені ті резерви, які мають вирішальне значення для розвитку молочного скотарства при досягнутому рівні розвитку продуктивних сил та можливостей покращення економічних відносин у галузі.

Детальне вивчення характерних особливостей соціально-економічних умов приміської зони м. Києва /висока густота населення та рівномірність його розселення по сільських населених пунктах; сприятливі агрокліматичні умови для ведення галузі; розвинутість підприємницької діяльності серед населення/ показало, що наявність приватновласницьких інтересів зумовлюють готовність до приватизації власності, сприяють розвитку раціональної спеціалізації й реформуванню існуючих господарських структур у приміській зоні м. Києва, розвитку ефективної агропромислової інтеграції.

Важливими напрямками подальшої інтенсифікації молочного скотарства є створення міцної кормової бази, формування високопродуктивного стада у приміській зоні м. Києва шляхом правильної постановки селекційно-племінної роботи, дотриманням вимог прогресивних технологій виробництва молока та раціональної структури стада, системою матеріального і морального стимулювання.

Дослідження показали, що забезпеченість тварин кормами та ступінь збалансованості раціонів зумовлюють рівень інтенсивності ведення галузі. Але покращення годівлі економічно вигравдане лише у випадку переважного росту продуктивності корів, коли підвищується оплата корму продукцією, зростає розмір виробництва молока і рентабельність галузі.

При детальному вивченні кормової бази встановлена значна перевитрата кормів на виробництво 1 ц молока /в межах від 30 до 50% до встановлених нормативів/, яка зумовлена в основному такими причинами: неповноцінність раціону, значною нестачею в кормах перетравного протеїну, невідосконалою структурою кормів та низькою їх якістю.

З використанням даних про кількість населення у м. Києві і приміській зоні, нормативів споживання молока, виробничих потреб у ньому розрахована загальна потреба в молоці, яка прийнята за валове його виробництво. Проводячи аналіз продуктивності корів до і під час спаду виробництва молока

і враховуючи заходи щодо підвищення надоїв, встановлена продуктивність корів та їх кількість для забезпечення населення молоком - 5000 кг та ІІ6643 корови, в т.ч. у суспільному секторі - 75818 корів.

Враховуючи особливості ґрунтово-кліматичних умов розвитку кормовиробництва на поліссі і в лісостепу приміської зони м. Києва, запропоновано оптимальний кормовий раціон годівлі корів. Формування економіко-математичної моделі задачі по оптимізації раціону набуває такого вигляду: відшукати набір кормів для корів молочного напрямку, який би задовільняв її фізіологічні потреби, забезпечував планові показники її продуктивності і за вартістю був мінімальним.

$$F = \sum_{i=1}^n \alpha_i x_i \rightarrow \min, \text{ за умов:}$$

1. За всіма елементами поживності добовий раціон буде задовільняти зоотехнічні вимоги до нього, тобто він буде забезпечувати необхідну кількість кормових одиниць, перетравного протеїну та інших елементів стосовно планової продуктивності корів:

$$\sum_{i=1}^n b_{ij} x_i \geq A_j$$

2. Буде забезпечена оптимальна структура кормів стосовно біологічних особливостей скотарської галузі, тобто буде гарантованим співвідношення між концентрованими, грубими, соковитими та зеленими кормами залежно від обраного типу худоби:

$$B_{y \max} \geq \sum_{i=1}^n x_{ij} \geq B_{y \min}$$

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:

- i - вид корму;
- j - вид елемента поживності корму;
- $у$ - вид групи корму;
- x_{ij} - конкретний вид корму, який відноситься до тієї чи іншої групи;
- A_j - необхідна кількість j -го елемента поживності корму в раціоні, яка відповідає певним ознакам живої маси та продуктивності худоби;
- B_{ymin} мінімальна кількість корму $у$ -го виду в добовому раціоні;
- B_{ymax} - максимальна кількість корму $у$ -го виду в добовому раціоні.

Як свідчать розрахунки, для забезпечення проектної продуктивності тварин необхідно мати в раціоні годівлі корів 4,0-4,5 кг концентрованих кормів, 13,0-16,5 кг грубих кормів, 53,9-47,2 кг соковитих кормів по зонах лісостепу і полісся відповідно.

На основі проведених досліджень складено баланс кормів /табл.4/, при цьому основна частина кормових одиниць може бути отримана за рахунок споживання концентрованих, соковитих та незначної долі зелених і грубих кормів. Потребу в соковитих, грубих і зелених кормах господарства спроможні забезпечувати за рахунок власного виробництва, а в концентрованих - доцільно кооперуватись з міжгосподарськими та державними підприємствами, де виробництво таких кормів ведеться на промисловій основі.

Таблиця 4

Баланс кормів молочного скотарства приміської зони м.Кієва

Показники	Л і с о с т е п			П о л і с с я		
	потре- ба	джерела забез- печення		потре- ба	джерела забез- печення	
		власні корми	покуп- ка		власні корми	покуп- ка
Всього кор- мів, т к.од.	392610	299559	93051	58506	45869	12637
в т.ч. кон- центрованих	121709	36512	85197	16382	4915	11467
соковитих	129562	129561	-	18137	18137	-
грубих	62817	62817	-	11701	11701	-
зелених	70669	70669	-	11116	11116	-
інших	7854	-	7854	1170	-	1170

За даними таблиці 4 можна зробити висновок, що основними джерелами виробництва кормових ресурсів будуть групи кормових, зернових та зернофуражних культур. Але оскільки приміська зона забезпечує населення міста, окрім незбираного молока, свіжими овочами, фруктами, ягодами і їй характерна певна специфіка структури посівних площ, лише 76,3% концкормів у зоні лісостепу і 78,2% - у зоні полісся від загальної їх потреби забезпечуються за рахунок власного виробництва.

Враховуючи, що на сучасний момент реалізація незбираного молока проводиться при безпосередній участі виробників продукції, в роботі запропонована модель транспортної задачі по перевезенню молока районами приміської зони автотранспортом в адміністративні райони м.Кієва /табл.5/. За умовою задачі кількість молока, необхідного для споживання

Таблиця 5

Матриця оптимального плану транспортної задачі по перевезенню незбираного молока до районів його споживання в м. Києві

m \ n			Райони по виробництву молока					
			Броварський	Бориспільський	Києво-Святошинський	Вишгородський	Обухівський	
			Можливість у постачанні незбираного молока, т					
			63360	119880	118590	50479	28665	
Райони-споживачі незбираного молока	1. Ватутінський	27959	33	14	27959	27	15	42
	2. Дніпровський	47729	30	17	47729	30	14	42
	3. Дарницький	34127	33	12	1863	23	20	37
	4. Мінський	21209	30	20		37	8	47
	5. Подільський	42329	25	23	12329	37	12	44
	6. Харківський	42324	32	16		23	22	35
	7. Московський	14097	23	26		29	22	27
	8. Залізничний	15305	23	23		31	21	34
	9. Печерський	13425	24	23		29	23	32
	10. Ленінський	7125	24	21		30	20	35
	11. Зовтневий	22250	23	23		31	20	35
	12. Ленінградський	48922	20	26	48484	37	19	38
	13. Радянський	13805	22	26		39	13	43
	14. Шевченківський	30341	21	27	14816	40	14	44
	Потреба у споживанні, т							

населенням районів, в яких воно виробляється, до уваги не приймається. Розрахунки показали, що для забезпечення населення міста незбираним молоком з урахуванням перспективної кількості проживаючих у райони Києва необхідно завезти 381 тис.т незбираного молока.

Дана транспортна задача – задача закритого типу, розв'язана вона на мінімум транспортних витрат, понесених господарствами конкретного району на доставку молока населенню міста. При цьому кількість тоннокілометрів за даним оптимальним планом становить 7969 тис., що майже на третину зменшує вартість транспортних витрат.

Розв'язок даної задачі може бути корисним при плануванні реалізації незбираного молока.

В цілому можна констатувати, що реалізація намічених заходів сприятиме виконанню завдань, поставлених перед молочною скотарством приміської зони м.Києва.

Ш. ПЕРЕЛІК ПУБЛІКАЦІЙ АВТОРА:

1. Шляхи інтенсифікації приміського молочного підкомплексу. //Тваринництво України. – 1995, № 8, 0,2 др.арк.

2. Молочне скотарство приміської зони. //Міжнародна науково-технічна конференція з питань розвитку механізації, електрифікації, автоматизації та технічного сервісу АПК в умовах ринкових відносин. – Вид-во ІМЕСГ УААН, 1994, 0,1 др.арк.

3. Інтенсифікація виробництва молока в господарствах приміської зони м.Києва і шляхи підвищення її економічної ефективності. //Матеріали доповідей до наукової конференції професорсько-викладацького складу та спірантів НАУ. – Вид-во НАУ, 1994, 0,1 др.арк.

Гривковская О.В. Интенсификация производства молока в хозяйствах пригородной зоны г.Києва и пути повышения ее экономической эффективности. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02. – Экономика сельского хозяйства и АПК, Национальный аграрный Университет, Киев, 1995.

Защищается рукопись диссертации, в которой исследованы причины формирования низкого уровня интенсивности и экономической эффективности молочного скотоводства пригородной зоны г.Киева, определено влияние уровня издержек производства на развитие отрасли. Предложены дальнейшие пути интенсификации производства молока и быстрого обеспечения населения молочной продукцией.

Grivkovskaya O. V. Intensification of Milk Production at Farms of Kyiv Suburban Zones and the Way of Increasing its Economic Efficiency. The thesis for degree of candidate of economic sciences, speciality 08.07.02. The economy of agriculture and AIC, National agrarian University, Kyiv 1995.

In the manuscript the forming low level intensity and economic efficiency reasons of the milk cattle - breeding of Kyiv suburban zones were researched, the influence of the production costs level on the development of the branch was determined. The following ways of milk production intensification and the fastest population provision with dairy products were suggested.

Ключові слова:

інтенсифікація, рівень інтенсивності, економічна ефективність, витрати виробництва, кормова база, молочне скотарство, приміська зона.

УВК НАУ. Заказ № 61

Тираж 100 прим. 1996.

AB 34.663

AB 34.663